

One of the most important directions of the University's work in the process of academic mobility development should be the development of infrastructure to support the adaptation of foreign students, the development of a system of advisory services, social and cultural support for foreign students. To this end, it is recommended to create a department (center) of socio-cultural adaptation in the structure of the university, which will implement various adaptation programs, conduct cultural and educational activities for foreign students, and promote their adaptation to another cultural environment [3].

Conclusions. The main tasks of such a unit can be:

- Creation of conditions for the development of socio-cultural space in order to solve the problem of adaptation of foreign students;
- Ensuring a comfortable psychological state of the students, for optimal performance of the initial tasks;
- Education of intercultural communication skills, activation of intercultural relations, development, interaction, interpenetration of cultures;
- Satisfying the needs for language learning and continuing linguistic training in common cultural activities;
- Upgrading knowledge and skills in the field of Ukrainian culture through meetings, discussions, classes, discussions, business games, master classes, watching movies, visiting exhibitions, exhibitions, museums, concerts, theaters.

Thus, successful development of academic mobility at HEIs depends on proper funding. This task can be solved by raising funds, for this purpose it is necessary to set up work in search of grants and mobility programs. In the international relations management structure, it is recommended to create a unit that will be active in fundraising - seeking and presenting grants, helping students and teachers write applications for grants.

References:

1. Ihnatova O. The importance of staff mobility in the system of higher education/ O. Ihnatova // Actual problems of modern sciences: - № 8(11) – Vinnytsia, 2017. – pp. 105-107.
2. Regulation on the procedure for implementing the right to academic mobility <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248409199>
3. Academic mobility and modern approaches to ensuring the quality of higher education in Ukraine http://visnyk.chnpu.edu.ua/?wpfb_dl=1370
4. Philip G. Altbach, J. Knight The Internationalization of Higher Education: Motivations and Realities/ Philip G. Altbach, J. Knight // Volume: 11 issue: 3-4, page(s): 290-305, Issue published: September 1, 2007.
5. Emilio A. Anteliz, Phyllida Coombes & P. A. Danaher Students, Staff and Academic Mobility in Higher Education / Emilio A. Anteliz, Phyllida Coombes & P. A. Danaher // International Journal of Pedagogies and Learning, Volume 4, 2008 - Issue 5.
6. Teichler, U. Research on Internationalisation in Higher Education / U. Teichler, B.M. Kehm // Journal of Studies in International Education. – 2007. – Vol. 11. – № 3/4. – p. 260-273.

DOI: 10.31652/2412-1142-2018-50-30-34

УДК 37.991.2:133.2

Г. П. Васянович, м. Львів, Україна / H. P. Wasjanowych, Lviv, Ukraine
e-mail – smetanochka @ ukr.net

ДУХОВНІ СМИСЛИ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

Анотація. У статті аналізуються сутність і зміст категорій «духовність», «світогляд», їх взаємозв'язок і взаємозумовленість. Духовність особистості розглядається у різних контекстах як: а) важливий складовий елемент відродження національного духу в культурі; б) нова якість людини, її мислення, свідомості; в) шлях реалізації духовного потенціалу особистості, її світогляду і цінностей. Поняття «науковий світогляд» визначається на основі ноосферного підходу академіка В.І. Вернадського, який постулюється вченим в якості вияву людського духа, що змінюється в різні епохи у різних народів, має свої закони змін і певні чіткі вияви. Саме тому автором окреслюються духовні смисли використання інформаційно-комунікаційних технологій під час організації навчально-виховного процесу на світоглядно-

ціннісних, морально-естетичних, особистісно-надособистісних засадах.

Ключові слова: духовність, світогляд, свідомість, цінності, особистість, духовні смисли, інформаційно-комунікаційні технології, свобода.

SPIRITUAL MEANINGS OF THE USE OF INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN EDUCATIONAL PROCESS

The article analyzes the essence and content of the categories of "spirituality", "worldview", their interconnection and interdependence. Spirituality of an individual is considered in different contexts: a) as an important component of the revival of the national spirit in culture; b) new quality of a person, his/her thinking, consciousness; c) the way to realize the spiritual potential of an individual, his/her outlook and values. The notion of "scientific outlook" is determined on the basis of the noosphere approach of Academician V. I. Vernadsky, which is postulated by the scientist as an expression of the human spirit that is changed in different epochs of different peoples, has its own laws of change and certain clear manifestations. That is why the author outlines the spiritual meanings of the use of information and communication technologies during the organization of the educational process based on the worldview, moral aesthetic, and personally-suprapersonal values. The notion of "scientific outlook" is determined on the basis of the noosphere approach of Academician V. I. Vernadsky, which is postulated by the scientist as an expression of the human spirit that is changed in different epochs of different peoples, has its own laws of change and certain clear manifestations. That is why the author outlines the spiritual meanings of the use of information and communication technologies during the organization of the educational process based on the worldview, moral aesthetic, and personally-suprapersonal values.

Key words: spirituality, worldview, consciousness, values, personality, spiritual meanings, information and communication technologies, freedom.

Постановка проблеми. Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) за останні роки набули неймовірно потужного розвитку й застосування у різних сферах буття людини. Зупинити цей розвиток неможливо, та й недоречно, його хіба-що слід удосконалювати з метою духовного зростання самої людини, яка все очевидніше стає проблемною сама для себе. Часто-густо вона втрачає контроль над своєю поведінкою, діяльністю, вчинками й нерідко губить смисл свого існування, що призводить до вкрай негативних і небезпечних наслідків.

Оскільки становлення людини, формування її світоглядно-ціннісних орієнтацій і в цілому духовне зростання відбувається під час навчання, то надто важливим є те, наскільки ефективно, грамотно використовуються ІКТ у навчально-виховному процесі, як з їх допомогою задовольняються духовні потреби, інтереси особистості. Безумовно, це залежить передусім від рівня підготовки викладацького складу навчального закладу, готовності студента до самостійного оволодіння ІКТ, станом культурно-освітнього середовища і т. ін. Отже, можна говорити про те, що окреслена проблематика є досить складною й актуальною.

Метою статті є аналіз духовних смислів використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховному процесі.

Основний зміст викладу матеріалу. Проблемі застосування ІКТ у навчально-виховному процесі присвятили свої праці: В. Биков, А. Гуржій [3], Р. Гуревич, М. Кадемія [4], Г. Кедрович [5], М. Козяр [6], А. Коломієць [7], А. Литвин [9] та ін. Водночас зазначимо, що наукових праць, які б висвітлювали питання взаємозв'язку у системі «духовність – ІКТ» все ще бракує. Більше простежується технологічний аспект розв'язання цієї проблеми.

Наш підхід щодо поставленої проблеми, головним чином стосуватиметься з'ясування лише трьох духовних смислів: світоглядно-ціннісного; морально-естетичного; особистісно-надособистісного. Такий параметр зумовлений обсягом статті.

Що ми розуміємо під поняттям «духовність»? У публікації «Ноологія особистості» ми розглядаємо цю надважливу категорію з погляду багатьох чинників:

- духовність – це один із найважливіших складових елементів відродження національного духу в культурі;
- духовність відіграє значну роль у процесі інтеграції народів, їх єдності;
- духовність – це передусім нова якість людини, її культури мислення, свідомості;
- сформована духовність – це шлях до реалізації духовного потенціалу особистості, її світогляду і цінностей.

Отже, «духовність» як індивідуальна вираженість у системі мотивів особистості віддзеркалює наявність двох фундаментальних потреб: індивідуальної потреби пізнання та соціальної потреби жити, діяти «для інших» [1, с. 16-18]. Отже, як зазначено вище, духовність тісно взаємопов'язана з світоглядно-ціннісними аспектами буття людини. Світоглядно-ціннісний смисл. Український вчений зі світовим іменем – Володимир Іванович Вернадський, заклав методологічні підвалини наукового світогляду, який ґрунтується на ноосферному підході. Цей підхід вчений визначав як еволюційний процес, в результаті якого людина вперше стає найбільшою геологічною силою завдяки

розвитку культури. Академік писав: «Ноосфера – останній із багатьох станів еволюції біосфери в геологічній історії – стан наших днів. Хід цього процесу лише починає нами розумітися із вивчення геологічного минулого в деяких своїх аспектах» [2, с. 242]. Саме у цьому сенсі В. Вернадський розглядав і поняття «науковий світогляд людини». Мислитель стверджував, що світогляд людини є багатовимірним і змінним, він також піддається еволюції, розвитку. «Науковий світогляд є створенням і виявом людського духа... науковий світогляд змінюється в різні епохи у різних народів, має свої закони змін і певні чіткі вияви» [2, с. 198].

Науковий світогляд віддзеркалює цінності людини, її душевно-духовне наповнення, її потреби й інтереси, визначає смисли її буття. Тісний взаємозв'язок світогляду й цінностей утворює ту діалектичну єдність людини, яка надає їй «світоглядно-ціннісного смислу». У такому розумінні використання ІКТ у навчально-виховному процесі має глибоко гуманістичне забарвлення. Що це означає?

По-перше, використання ІКТ у процесі навчання має бути людино-центричним. Сьогодні на цьому наголошує значна кількість вчених. Зокрема академік В. Г. Кремень доводить, що людина інноваційного мислення, інноваційного типу культури здатна не лише до власного саморозвитку, а й до розбудови справді демократичного, мобільного суспільства. Саме тому «...людиноцентризм і дитиноцентризм – серцевинні ідеї змін в освіті і суспільстві» [8, с. 14 -15]. Не менш вартісною у цьому сенсі є думка і О. Г. Романовського, який наголошує на духовному спрямуванні використання ІКТ у навчально-виховному процесі, що забезпечує високий рівень професійного становлення особистості, робить її успішною і щасливою [10].

Отже, головне полягає в тому, щоб застосування ІКТ у навчально-виховному процесі не «заглушало» духовний потенціал особистості, не деформувало, а всебічно розкривало її, піднімало до вершин розвитку творчої самореалізації. Натомість сучасна педагогічна практика знає чимало прикладів далеко непрофесійного використання ІКТ, яке відбувається не лише під час навчально-виховного процесу, а й поза навчальним процесом. Сьогодні вже стало надто поширеним явище комп'ютерної залежності учнів і студентів (10-12 годин за комп'ютером щодня!), здатне надто негативно позначитися як на фізичному так і психологічному виснаженні дитини, що з очевидністю підриває і їх духовне здоров'я.

По-друге, використання ІКТ має бути особистісно-орієнтованим. Це означає, що воно повинно враховувати не лише вікові особливості індивіда, а і його інтелектуальний розвиток, почуттєво-вольові можливості, духовні потреби, інтереси, без будь-яких, найменших проявів насильства над душевним станом особистості. Отже, тут має якнайефективніше спрацьовувати принцип природовідповідності. На жаль, останнім часом цей принцип став «забуватися» як у середній, так і вищій школі, що ми вважаємо недопустимим, а відтак – антипедагогічним явищем. Недотримання вимог цього принципу здатне призводити до психологічних зривів дитини, руйнувати її духовний світ.

По-третє, використання ІКТ має враховувати специфіку, зміст предмета. На нашу думку, не потребує особливої аргументації той факт, що використання ІКТ у процесі викладання природничих дисциплін має певні відмінності у порівнянні з гуманітарними предметами. Безумовно, що і природничі, і гуманітарні дисципліни мають потужний арсенал духовно цікавого, своєрідного, і тут надзвичайно багато залежить від того, як педагог володіє змістом свого предмету, і як він здатний використати їх з допомогою ІКТ. Польський вчений Гжегож Кедрович, глибоко дослідивши цю проблему, стверджує, що, наприклад, приступаючи до викладання математики, варто ставити питання не лише у напрямі: чого навчати, кого навчати, яким чином буде протікати процес навчання і яких результатів слід очікувати? Важливо ще й поставити питання: де і яким чином можна використати комп'ютер разом з програмним забезпеченням (яким?) для активної підтримки навчально-виховного процесу? Відомо, що зазвичай учні, студенти вважають математику важким і мало цікавим предметом. А звідси, у багатьох математика викликає «страх і трепет» (за висловом датського філософа С. К'єркегора). У цій ситуації в учня паралізується не лише інтелектуальна, а й почуттєво-вольова сфера, інтерес до предмету пропадає взагалі. Тому й не дивно, зазначає Г. Кедрович, що лише 5% учнів віком 13-15 років здатні доводити теореми [5, с. 136]. Вчений переконаний, що виправленню ситуації на краще здатні допомогти ІКТ: «Неможливо повністю виключити із дидактичного процесу викладача і замінити його комп'ютером, але можна так підготувати заняття, що комп'ютер разом з дидактичною програмою буде сприяти активізації процесу навчання» [5, с. 137].

Сучасна гуманізація навчально-виховного процесу, викликана динамічними змінами суспільно-культурних процесів, потребує посиленої уваги щодо використання ІКТ в ході викладання гуманітарних предметів. Це цілком виправдано, адже саме гуманітарні предмети мають величезний запас «духовних скарбів». Вочевидь, що цей запас далеко не повною мірою використовується. Часто-густо незатребуваним залишаються прекрасні творіння людського духа: поезія, твори

образотворчого, театрального й кіно- мистецтва тощо. Тут все ще незадовільним залишається програмне забезпечення, недостатня підготовка педагогічного складу і їх невміння розкрити, пояснити зміст того чи іншого мистецького твору (це те, що І. Кант називав «незацікавленістю мистецтвом»). Є тут ще одна велика проблема. Сьогодні свідомість молоді спрямована не так на класичне мистецтво, як на модерн і пост-модерн. Сьогодні культура, мистецтво значною мірою дегуманізовані (Х. Ортега-і-Гассет), а це ще більше посилює необхідність правильного, професійного використання ІКТ у навчально-виховному процесі, щоб «виводити» учнів із лабіринту різного роду «років», псевдомистецтва і т. ін., натомість формувати почуття прекрасного, гідного і піднесеного, отже, духовного.

По-четверте, використання ІКТ у навчально-виховному процесі не має бути епізодичним, формальним, воно повинно відповідати принципам неперервності й культуровідповідності. При цьому хочемо звернути на такий аспект проблеми. Аналіз обширного комплексу філософської, психолого-педагогічної літератури засвідчує, що значна кількість науковців дуже вже абсолютизує принцип неперервності, забуваючи при цьому діалектично- аксіоматичний принцип: наявність неперервності само собою передбачає наявність перервності (дискретності). Інша річ, якою вона є – ця перервність, яким чином вона готує ґрунт (створює можливості) для виникнення й функціонування неперервності на більш високому щаблі свого розвитку.

Морально-естетичний смисл. Використання ІКТ у навчально- виховному процесі покликано формувати суб'єкт-суб'єктні відносини на високому рівні духовності. Це покликання є закономірним явищем, водночас, з огляду на сучасну ситуацію, коли так відверто, і навіть цинічно, руйнуються норми і принципи моралі, коли так агресивно піддається руйнації справді естетичне: прекрасне і піднесене, гостро постає питання задіяння усіх можливих засобів, форм і методів аби активно протидіяти цій руйнації, душевно-духовному омертвінню особистості. Не кривлячи душею скажемо, що до процесів духовної деградації особистості і суспільства часто-густо долучаються мас-медіа, які замість того, щоб сприяти духовному розвитку, щоденно множать, тиражують тваринні інстинкти з екранів телевізорів, різноманітних сумнівних сайтів, інтернет-сторінок тощо.

Проблема полягає в тому, що весь цей вал аморального й антиестетичного надто важко проконтролювати, а, отже, і протидіяти йому. Деякі вчені у цьому сенсі висловлюють думку, згідно з якою, варто заборонити певні телевізійні програми, посилити цензуру тощо. Нам видається такий підхід непродуктивним, і навіть шкідливим. Як засвідчує життя, будь-які погрози, переслідування, зовнішній тиск (гетерономність) у духовній сфері здатні лише погіршити ситуацію. Тут потрібна щоденна, копітка роз'яснювальна робота учителів під час навчально-виховного процесу, батьків в домашніх умовах спілкування, доведення до свідомості кожного учня, студента вагомості духовних цінностей в житті людини, її морального вибору добра, любові, справедливості, честі і гідності тощо. Отже, пріоритетною постає автономність особистості (І. Кант), її внутрішній душевно-духовний поклик.

Принагідно хочемо звернути увагу і на такий аспект порушеної проблеми. Кожна нормальна людина прагне свободи, і це є природне право людини. Здобуваючи свободу, людина стає вільною у творенні добрих справ, їй стає бридким усе негідне, лицемірне, фальшиве – не Боже. Тобто мова йде про те, що використання ІКТ у навчально-виховному процесі має полегшити особистості процес їх душевно-духовної творчості. Давньогрецький філософ Арістотель висловив думку, згідно з якою, людина стає вільною тоді, коли вона набуває можливості не лише користуватися чужими думками, а й продукувати, висловлювати свої власні. І. Кант у цьому питанні був ще категоричнішим, коли казав : «Треба мати мужність – мислити !». Думки цих видатних вчених проєктують свідомість людини на те, що вона має самостійно пізнавати і перетворювати предметне буття, адже сенс життя і полягає в тому, щоб ми самостійно долали все огидне, не варте нашої людської сутності, стирали порохи хаотичних, випадкових явищ і не лише заглиблювалися в субстанційність духовних речей, а й залишалися, закріплювалися в них. Справжній морально-естетичний смисл, який здобувається особистістю вихованця під час використання ІКТ, має залишитися яскравим світлом для інших навіть тоді, коли його носій порине у небуття...

Особистісно-надособистісний смисл духовного. Активне використання ІКТ в навчально-виховному процесі повинно передбачати формування не лише особистісних духовних смислів життєдіяльності людини, а й надособистісних. Що стосується духовних особистісних смислів, то вони досить ґрунтовно описані у філософській, соціологічній, психолого-педагогічній літературі. Сутність і зміст їх зводиться до таких основних позицій:

- особистість є унікальним і неповторним феноменом Всесвіту, і в цьому сенсі вона набуває статусу найбільшої цінності (А. Айер, Н. Гартман, Т. Гоббс, Е. Гуссерль, Д. Дьйої, Г. Сковорода, Б.Спіноза, Ч. Стівенсон, М. Шелер та ін.). Звідси ставлення до людини її життя має бути гуманним, благоговійним (А. Швейцер);

– особистість – це відкрита система (М. Бердяєв, В. Зеньківський, І. Зязюн, М. Лоський, К. Поппер, І. Франко, В. Франкл, П. Юркевич), яка знаходиться у постійному розвитку й саморозвитку. У цьому сенсі педагог, використовуючи ІКТ має постійно брати до уваги, що найбільш динамічний розвиток припадає саме на сензитивний період дитини;

– особистість становить собою не лише єдність біологічного й соціального, як це донедавна вважалося аксіомою, вона є психологічним і духовним феноменом, подобою Божою. Застосовуючи ІКТ, педагог має зважати на конфесійну приналежність того чи іншого вихованця, пізнавати його духовний світ, життєві смисли буття, його культурні прагнення в напрямі Істини, Блага, Краси;

– особистість є смертною і безсмертною, а тому педагог, використовуючи ІКТ, повинен не оминати цих надскладних філософських, морально-етичних проблем, і водночас запобігати розповсюдженню тих антилюдських ідей, які призводять до агресії, дитячого цинізму, і навіть до його крайньої форми – знецінення людського життя і суїциду.

На нашу думку, врахування цих та інших позицій у використанні ІКТ під час навчально-виховного процесу логічно приведе вихованця до усвідомлення того, що його духовний розвиток – не самоціль, він має набути надособистісної сутності. Це означає, що особистість зі сформованим гуманістичним світоглядом здатна подолати в собі егоїстичні інстинкти і реалізовувати свій духовний потенціал на благо інших людей, служінню Богові і Батьківщині. Тут є надзвичайно доречною і дієвою альтруїстична формула видатного швейцарського педагога Й. Песталоцці: «Все іншим – нічого собі!» Ставши на такий шлях, особистість ніколи не порине у стихію буденщини, гріха, вона ніколи не зірветься з «якоря обов'язку і відповідальності». Вона буде людиною сумлінної праці, а саме в праці, напруженій творчій діяльності гартується воля, характер, розвивається почуттєво-інтелектуальний світ особистості.

На основі викладеного можна зробити такі **висновки**:

1. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховному процесі з метою формування духовного світу особистості є актуальною педагогічною проблемою сучасності. Вона актуалізується не лише особистісними й суспільними потребами духовного розвитку, а й суто науковими потребами, оскільки науковці більше акцентують увагу на технологічних проблемах, часто-густо оминаючи духовну сферу людини.

2. Врахування під час застосування ІКТ світоглядно-ціннісного, морально-естетичного, особистісно-надособистісного підходів дозволить значною мірою пізнати духовні сенси особистості вихованця та посилити психолого-педагогічний вплив на процес їх формування.

Список використаних джерел:

1. Васянович Г. П. Ноологія особистості: Навчальний посібник для студентів і викладачів гуманітарних дисциплін, зокрема вчителів християнської етики / Г. П. Васянович, В. Д. Онищенко. – Львів: «Сполом», 2012. – 224 с.
2. Вернадский В. И. Научная мысль как планетарное явление / В. И. Вернадский. – М.: Наука, 1991. – 271 с.
3. Биков В. Ю. Сучасні інноваційні ІКТ – інструменти розвитку систем відкритої освіти / В. Ю. Биков, А. М. Гуржій // Педагогічна і психологічна науки в Україні: зб. наук. праць: в 5 т. Т. 4: Професійна освіта і освіта дорослих. – К.: Педагогічна думка, 2012. – С. 44 – 62.
4. Гуревич Р. С. Технологія і методика навчання: альтернатива чи узгоджена взаємодія / Р. С. Гуревич, М. Ю. Кадемія // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: зб. наук. праць / За ред. Л. Л. Товажнянського, О. Г. Романовського. Вип. 27 (31); в 3-х ч. – Ч. – Харків: НТУ «ХПІ», 2010. – С. 228-236.
5. Кедрович Гжегож. Теория и практика использования компьютерных технологий в общеобразовательных и профессиональных учебных заведениях Польши / Пер. с пол. Г. А. Цисовской. – К.: Вища шк., 2001. – 335 с.
6. Козяр М. М. Електронні навчальні ресурси в умовах вищого навчального закладу МНС України / М. М. Козяр // Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи. Збірник наукових праць. Частина I. / За ред. М. М. Козяра, Н. Г. Ничкало, - Львів: ЛДУ БЖД, 2009. – С.142 – 149.
7. Коломієць А. М. Функції освіти в період становлення інформаційного суспільства / А. М. Коломієць // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми // Зб. наук. праць. – Випуск 16 / Редкол.: І. А. Зязюн (голова) та ін. – Київ – Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. – С 376 – 381.
8. Кремень В. Г. Освіта в контексті сучасних соціокультурних змін / В. Г. Кремень // Проблеми та перспективи національної гуманітарно-технічної еліти: зб. наук. праць / За ред. Л. Л. Товажнянського, О. Г. Романовського Вип. 27 (31): в 3-х ч. Ч. 1 – Харків: НТУ «ХПІ», 2010. – С. 14 -15.
9. Литвин А. В. Інформаційні технології в контексті формування освітнього середовища / А. В. Литвин // Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи. Зб. наук. праць. Частина 1. / За ред. М. М. Козяра та Н. Г. Ничкало. - Львів: ЛДУ БЖД, 2009. – С. 86 - 90.
10. Романовський О. Г. Педагогіка успіху: підручник / О. Г. Романовський, В. С. Михайличенко, Л. М. Грень. – Харків: НТУ «ХПІ», 2011. – 368 с.